

8. Шпарик Ю.С. Рекомендації щодо шляхів сталого ведення лісового господарства в лісах різного цільового призначення / Ю.С. Шпарик, П.Д. Марків, Т.В. Парпан, О.Б. Лопарьова, Т.В. Кухарський, Е.В. Турис // Наукові основи збалансованого ведення лісового господарства в Карпатському регіоні : зб. реком. – Івано-Франківськ : Вид-во УкрНДДігрліс. – 2012. – Вип. 4. – С. 365-406.

Витер Р.М., Шпарик Ю.С. Современная структура древостоев влажной буково-пихтовой сурамены в Украинских Карпатах

Анализ структуры лесов влажной буково-пихтовой сурамены в регионе Украинских Карпат показал полное доминирование здесь ели (94 %), избыток средневозрастных древостоев (21 %), доминирование древостоев высоких классов бонитета (76 %) и расположение их на крутых (50 %) и покатых (39 %) склонах северных экспозиций (52 %). Более половины площадей этого типа леса (51 %) сосредоточены в лесах Ивано-Франковской обл. и почти половина (48 %) отнесена к эксплуатационным лесам. Выделены базовые подкатегории лесов и главные породы с целью разработки лесоводственных мероприятий по хозяйственным комплексам.

Ключевые слова: влажная буково-пихтовая сурамень, главная порода, категории лесов, бонитет, группы возраста, хозяйственные комплексы.

Viter R.M., Shparyk Y.S. The Actual Structure of Forest Stands in the Wet Beech-Fir-Spruce Forest Type in the Ukrainian Carpathians

The structural analysis of the forest stands in the wet beech-fir-spruce forest type in the Ukrainian Carpathians' region showed complete dominance of spruce (94 %), an excess of middle-aged stands (21 %), preference of stands with high growth class (76 %) and their location on steep (50 %) and declivous (39 %) slopes of the northern exposures (52 %). More than half of this forest type area (51 %) are concentrated in the forests of the Ivano-Frankivsk region, and almost half (48 %) are classified as managed forests. Basic sub-categories of forests and principal species were proposed for the forestry measures development within forestry complexes.

Key words: wet beech-fir-spruce forest type, principal species, categories of forests, growth class, age group, forestry complexes.

УДК 639.1.04

**Проф. П.Б. Хоцький, д-р с.-г. наук;
здобувач О.М. Похалик – НЛТУ України, м. Львів**

МИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО КРАЇН ЄВРОПИ

Сучасна чисельність мисливців у європейських країнах перевищує 8 млн осіб. Найбільше їх у Франції, Іспанії, Великобританії, Італії. У мисливських угіддях Європи з ратичних видів у значній кількості добувають *Capreolus capreolus*, *Cervus elaphus*, *Sus scrofa*, *Alces alces*, *Ixobrychus tectorius*, *Rupicapra rupicapra*. Передумовами ефективного ведення мисливського господарства у європейських країнах є дотримання етики полювання, вольєрне розведення мисливських звірів і птахів, регуляція чисельності хижаків і відсутність браконьєрського добування дичини, науково обґрунтоване управління популяціями мисливських тварин, мисливський туризм. В Україні зареєстровано близько 560 тис. мисливців. За чисельністю мисливських тварин Україна істотно поступається країнам Європи.

Ключові слова: мисливець, полювання, мисливські звірі, вольєр, Європа, Україна.

Мисливське господарство є однією із форм природокористування. Мета мисливськогосподарської діяльності полягає в експлуатації, відтворенні та збереженні поголів'я дичини в мисливських угіддях. В Україні внаслідок тривалого неконтрольованого використання мисливських ресурсів, інтенсивної господарської діяльності, погіршення умов існування дичини, браконьєрства, а

також відсутності фахівців, чисельність мисливських тварин є значно меншою, ніж у європейських країнах. На відміну від України, в економічно розвинених країнах Європи, Північної Америки мисливськогосподарська діяльність є рентабельною, сприяє створенню додаткових робочих місць, забезпечує значні надходження в бюджет країни.

Мисливіство – вид спеціального використання ресурсів тваринного світу шляхом добування мисливських тварин, які перебувають у стані природної волі або утримуються у напіввільних умовах у межах мисливських угідь. Полювання задовольняє матеріальні, рекреаційні та інші потреби громадян і популярне в населення багатьох країн Європи. Тому актуальним є аналіз чисельності мисливців європейських країн, використання мисливських ресурсів, особливостей полювання та ведення мисливського господарства.

Найбільшу чисельність мисливців (понад 1,3 млн осіб) зареєстровано у Франції (табл. 1). У 1900 р. в країні було 463 тис. мисливців, у середині 50-х років ХХ ст. їх чисельність становила понад 1,5 млн осіб, у 1969 р. – близько 2 млн [8, 13]. У Франції основними об'єктами полювання із ратичних є козуля (*Capreolus capreolus*) і дика свиня (*Sus scrofa*). Щорічно в цій країні добувають понад 450 тис. ратичних, із них: понад 50 % козуль, близько 45 % диких свиней і лише 4 % оленів благородних (*Cervus elaphus*). Однак чисельність добутих оленів протягом одного сезону полювання у Франції становить 15-20 тис., а загальна чисельність поголів'я оленів у мисливських угіддях України – близько 15 тис. Крім полювання на ратичних, зайця, у країні поширене полювання на пернату дичину (на початку ХХІ ст. у мисливських угіддях добували понад 6 млн фазанів, понад 3 млн куріпок, близько 2 млн диких качок, понад 1 млн слукв).

У 70-80 роках минулого століття в Італії чисельність мисливців становила 1,5-2,0 млн осіб, сучасна чисельність – 750 тис. [2, 9]. В Італії площа мисливських угідь становить 27 млн га, а об'єктами полювання є 70 видів звірів і птахів. У країні проводиться інтенсивне полювання. У минулому столітті об'єктами полювання, крім традиційних видів (ратичні, заєць), були співочі птахи, зокрема: горобець, жайворонок, зяблик та ін. [6]. У 70-80-х роках ХХ ст. на осінніх і весняних перельотах мисливці добували і відловлювали сітками мільйони горобцеподібних птахів. Зокрема лише дроздів добували понад 100 млн Дрізд, поряд із зайцем і фазаном, відносився до найважливіших об'єктів полювання [9, 16]. За істотної чисельності мисливців виникають труднощі під час забезпечення правом полювання. Тому серед мисливців Франції та Італії значно поширений мисливський туризм. Італійські, французькі, іспанські мисливці охоче полювали в Криму на птахів, зокрема перепілку (*Coturnix coturnix*) і слукву (*Scolopax rusticola*).

Протягом десяти років (1990-1999 рр.) в Україні надходження від іноземного мисливського туризму становили 3081 тис. доларів. З 1990 по 1996 рр. щорічні надходження становили в середньому 152 тис., а протягом 1997-1999 рр., внаслідок полювання італійських, французьких мисливців, надходження збільшилась у 4,4 раза. За період 1990-1999 рр. в Україні полювали понад 3 тис. іноземних мисливців. Це значно менше, ніж в інших країнах: Польща, Угорщина та ін. На початку 70-х років ХХ ст. в Угорщині щорічно полювали близько 8 тис. іноземних мисливців, на початку ХХІ ст. – у три рази більше

(понад 25 тис.). Орієнтація мисливського господарства на трофейне полювання сприяла підвищенню ефективності мисливського господарської діяльності.

Табл. 1. Чисельність мисливців у країнах Європи

Країна	Площа, тис. км ²	Чисельність			Людей на 1 км ²	Співвідношення: мисливців і населення
		населення, млн осіб	мисливців			
			осіб	%		
Албанія	29	3,3	17000	0,5	114	1:194
Австрія	84	8,3	118200	1,4	99	1:70
Англія	244	63,2	800000	1,3	259	1:79
Бельгія	32	10,3	20000	0,2	321	1:515
Білорусь	93	9,5	130000	1,4	102	1:73
Боснія і Герцеговина	51	4,4	50000	1,1	86	1:88
Болгарія	111	7,4	95000	1,3	67	1:78
Греція	132	11,3	270000	2,4	86	1:42
Данія	43	5,5	165000	3,0	128	1:33
Естонія	45	1,3	15000	1,2	29	1:87
Ірландія	70	4,6	350000	7,6	66	1:13
Ісландія	103	0,3	6000	2,0	3	1:50
Іспанія	505	45	980000	2,2	89	1:46
Італія	301	59	750000	1,3	196	1:79
Кіпр	9	0,8	45000	5,6	89	1:18
Латвія	64	2,3	25000	1,1	36	1:92
Литва	65	3,4	25000	0,7	52	1:136
Македонія	34	2,4	12000	0,5	70	1:200
Молдавія	34	3,6	12000	0,3	106	1:300
Нідерланди	41	16,4	30500	0,2	400	1:538
Німеччина	357	81,8	350000	0,4	229	1:238
Норвегія	385	5,0	190000	3,8	13	1:26
Польща	312	38,5	108000	0,3	123	1:356
Португалія	92	10,8	230000	2,1	117	1:47
Румунія	238	20,1	60000	0,3	84	1:335
Сербія	88	9,0	80000	0,9	102	1:112
Словаччина	49	5,4	55000	1,0	110	1:98
Словенія	20	2,0	22000	1,1	100	1:91
Туреччина	783	70,0	300000	0,4	89	1:233
Угорщина	93	10,0	50000	0,5	107	1:200
Україна	603	45,4	560000	1,2	75	1:81
Фінляндія	338	5,4	290000	5,3	16	1:19
Франція	551	65,0	1313000	2,0	118	1:49
Хорватія	56	4,3	55000	1,3	77	1:78
Чехія	79	10,5	100000	0,9	133	1:105
Швейцарія	41	7,6	30000	0,4	185	1:253
Швеція	450	9,3	290000	3,1	21	1:31

Перша виставка мисливських трофеїв, яку було проведено в 1871 р., виявилася початком інтенсивного розвитку трофейного полювання, а добути трофеї, навіть в умовах надмірної щільності звірів, є одними з найкращих у світі та свідченням високоєфективного рівня ведення мисливського господарства, яке

ґрунтується на останніх досягненнях науки [3, 5]. Успішному розвитку трофейного полювання сприяло інтенсивне розведення дичини.

На початку ХХІ ст. дедалі більшої популярності серед мисливців набувало трофейне полювання. Однак, намагаючись добути трофейні екземпляри – найкращих, найбільших особин, трофейне полювання завдає шкоди генофонду диких тварин, призводить до порушення вікової і статеві структури популяцій, зменшення відтворення поголів'я. Одним із шляхів оптимізації структури природних популяцій і підвищення продуктивності мисливських угідь є вольєрне розведення та утримання ратичних. У значній кількості у вольєрах країни, крім фазанів, куріпок, качок, розводили диких свиней, муфлонів, оленів та інші види.

Мисливське господарство України, крім іноземного мисливського туризму, спрямоване на експорт дичини. Крім м'яса великої і дрібної дичини, експортували живих зайців, куріпок, фазанів. У 80-х роках минулого століття близько 90 % дичини експортували [5], вже з 60-х років у веденні мисливського господарства угорські мисливці досягли рентабельності [18]. Угорським мисливцям вдалося досягнути раціонального та ефективного ведення мисливського господарства внаслідок заходів, які впроваджували з 60-х років минулого століття. Тоді за кожним егерем було закріплено понад 7 тис. га угідь. Більшість егерів були віком понад 60 років, понад половину егерів не мали фахової освіти. Наказ Міністра землеробства зобов'язав Угорський союз мисливців сформувати егерську охорону віком не старше 45 років і з обов'язковою спеціальною освітою [18]. Сприяло збільшенню дичини в угіддях правильна організація і дотримання етичних норм полювання. Добування ратичних, за винятком дикої свині, проводили тільки з підходу або підїзду. Кожного мисливця супроводжував егер, їх забезпечували транспортом. Кожний вистріл мисливець здійснював тільки з дозволу егеря. За невлучний вистріл і підранка мисливця штрафували [3]. Загалом в Угорщині, порівно з 60-ми роками минулого століття, на початку ХХІ ст. чисельність мисливців збільшилась у 2,6 раза і становить 50 тис. осіб.

Крім Італії, істотною чисельністю мисливців характеризуються Іспанія (980 тис.) та Великобританія (800 тис.). Англія – найбільш економічно розвинена країна Європи. Площа мисливських угідь становить близько 70 % території країни, з них: близько 75 % – сільськогосподарські угіддя, лісові землі – понад 10 % території країни. Незважаючи на господарську освоєність території, чисельність мисливців у країні збільшується. У середині ХХ ст. чисельність мисливців тут становила 500 тис. осіб, у 2000 р. зареєстровано понад 600 тис. Із шести видів ратичних у мисливських угіддях фоновим видом є козуля. Поголів'я ратичних становить понад 1 млн голів, з них на частку козулі – 49 %. Поголів'я оленя благородного становить понад 35 %, лані (*Cervus dama*) – близько 10 %, решта – олень плямистий (*Cervus nippon*), мунтжак (*Muntiacus reevesi*), китайський водяний олень (*Hydropotes inermis*) і рідко трапляється олень Давида (*Elaphurus davidianus*). Тому в добуванні англійських мисливців переважає козуля, на частку якої припадає понад 50 %, а оленя благородного – понад 30 % від загальної кількості впольованих ратичних. В Англії близько 12 % мисливців полюють на оленя благородного, однак бажаючих добути оленя значно більше.

Крім ратичних, у мисливських угіддях Великобританії поширені три види зайцеподібних: кріль дикий (*Oryctolagus cuniculus*), заєць сірий (*Lepus euro-*

raeus), заєць білий (*Lepus timidus*). Чисельність зайця сірого в угіддях країни в 2 рази більша, ніж зайця білого. Загальна чисельність поголів'я зайців – понад 1,2 млн голів, а дикого кролика в 3-4 рази перевищує їх поголів'я. Полювати на кролика дикого дозволено цілорічно. Із пернатих мисливці добувають голубів, куріпок, борову дичину. Пернату дичину прийнято стріляти вліт і тільки одного виду. У 70-х роках ХХ ст. понад 150 тис. англійських мисливців полювали на голубів, у 80-х роках щорічно добували понад 10 млн припутнів [11, 17]. У країні популярне полювання на куріпок (*Perdix perdix*, *Lagopus lagopus scoticus*, *Lagopus mutus*), фазана (*Phasianus colchicus*), парфосне полювання на лисицю (*Vulpes vulpes*) [11].

Традиційно істотну чисельність мисливців зареєстровано у північних країнах Європи: Фінляндія, Швеція, Норвегія. Чисельність мисливців тут характеризується стабільністю протягом тривалого періоду. У другій половині ХХ ст. чисельність мисливців у Норвегії змінювалася в межах 100-150 тис. осіб (сучасна чисельність – 190 тис.). Приблизно 7 % чоловічого населення країни віком понад 16 років були мисливцями. Близько 82 % полювали зазвичай на білу куріпку, 29 % – на лося (*Alces alces*), 11 % – на оленя, 10 % – на козулю і 5 % – на північного оленя. Олень благородний в Норвегії не чисельний. Поширений в західній частині країни, яка характеризується м'якою зимою і кращою кормовою базою. Полюють на нього зазвичай загонним методом, але в умовах пересіченої місцевості (гори, ущелини та ін.) полювання не завжди буває здобутливим, використання ліцензій не перевищує 40 % [14]. Мисливці Норвегії вважають оленя благородного найціннішим трофеєм. У 1964 р. у мисливських угіддях країни з ратичних мисливцями було добуто 7 тис. лосів, 7 тис. північних оленів, 1 тис. благородних оленів, приблизно через 50 років добування лося збільшилось у 5 разів, козулі – майже у 8 разів, оленя благородного – у 20 разів. Добування оленя північного становило 9 тис. голів.

З другої половини ХХ ст. чисельність дичини не тільки в Норвегії, але й в інших країнах Скандинавії істотно збільшилася. На думку скандинавських мисливців, причини збільшення поголів'я мисливських звірів і птахів полягали в сприятливому кліматі, збільшенні кормових ресурсів, відсутності великих хижаків та ін. Зими в Норвегії в другій половині ХХ ст. стали теплішими, характеризувалися меншим сніговим покривом, незначними низькими температурами. Сприятливі умови дали змогу козулі заселити північні території. Рубки лісу призвели до збільшення мозаїчності угідь і кормових ресурсів. Одним з основних чинників збільшення чисельності, як вважають шведські мисливствознавці, була заборона випасу свійських тварин у лісових біотопах. Вдалося переконати фермерів, що утримання великої рогатої худоби на загороджених пасовищах збільшить вихід молочної і м'ясної продукції [4].

У Швеції, як і в Норвегії, одним з основних об'єктів полювання є лось. Збільшення чисельності популяції лося у скандинавських країнах досягнули шляхом регулювання структури поголів'я, різними нормами добування тварин. У Швеції збільшення поголів'я лося зареєстровано на початку 20-х років минулого століття. У 1977 р. в угіддях країни було добуто 70 тис. лосів, у 1979 р. – 116 тис. Добування самців змінювалося в межах від 51 до 69 %. У 1981 р. добу-

то 162 тис. тварин, в тому числі: близько 54 тис. самців, 37 тис. самок і 61 тис. молодняка. У 1982 р. загальна чисельність поголів'я лося становила 300 тис. голів, а в 1983 р. – близько 450 тис. Щільність поголів'я в біотопах становила від 26 до 40 особин на 1000 га. Однак вибіркоче полювання призвело до зменшення продуктивності популяції за рахунок збільшення відсотка старих самок, зменшилась на 25 кг середня вага самців. Було прийнято рішення про рівномірне добування всіх вікових і статевих груп лося. Тобто восени вирішили добувати в кожній віковій групі: 20 % телят, 20 % – віком 1,5 років, 20 % – віком 2,5 років і 20 % лосів старшого віку, в однаковій кількості самців і самок [4]. Оптимальною чисельністю лося в угіддях Швеції є близько 250 тис. голів. У сучасних умовах шведські мисливці добувають понад 100 тис. особин. Полювання на лося є популярним серед шведських мисливців. Полюють на лося понад 200 тис. осіб. Загалом чисельність мисливців у Швеції становить 290-310 тис. мисливців.

Збільшилась чисельність мисливців у Фінляндії. У 50-х роках минулого століття в країні зареєстровано 100-120 тис. мисливців, у 60-х роках – близько 170 тис. осіб, у 70-х роках – понад 220 тис. [1, 12, 19, 20]. На початку ХХІ ст. їхня чисельність становила 290 тис. осіб. Загалом об'єктами полювання у Фінляндії є 37 видів звірів і птахів. Протягом періоду полювання понад 200 тис. мисливців полюють мінімум один раз, з них понад 30 % нічого не добувають. Результативним є полювання приблизно у половини мисливців [10]. Лісові землі становлять понад 60 % території країни, а сільськогосподарські – 8 %. Із ратичних найбільше добувають лося. Середньорічне добування лося становить 38 тис. голів. Звичайними об'єктами полювання є олень білохвостий (*Odocoileus virginianus*) і козуля, середньорічне добування оленя – понад 12 тис. голів, а козулі – понад 90 тис. У невеликій кількості добувають лань, дику свиню і муфлону (*Ovis ammon*) [10]. Успішною виявилася інтродукція оленя білохвостого. У 1938 р. із США фінські емігранти завезли їх до Фінляндії [1]. У 1966 р. за чисельності поголів'я 2,5 тис. голів добування становило 200-300 особин. У випадку зростання чисельності, збільшився відсоток добування. Протягом мисливського сезону 1984-1985 рр. впольовано понад 6,4 тис. голів, з них: 30,0 % самців, 24,8 % самок і 45,2 % молодняка.

На відміну від скандинавських країн, у Німеччині, Австрії, Швейцарії та інших країнах Центральної Європи основним об'єктом полювання є козуля. За період 1996-2000 рр. в мисливських угіддях Німеччини добуто близько 5,2 млн голів, в Австрії – понад 1,0 млн. На початку ХХІ ст. у Швейцарії щорічне добування козулі знаходиться в межах 40-45 тис. голів. Крім козулі, об'єктами полювання в країні із ратичних є олень благородний, дика свиня і скельниця (*Rupicapra rupicapra*), у Німеччині та Австрії, крім зазначених вище ратичних, добувають муфлону і лань [15]. У Німеччині в істотній кількості добувають диких свиней. Наприкінці минулого століття добування дикої свині змінювалося в межах від 250 до 450 тис. голів, сучасне добування знаходиться в межах від 450 до 650 тис. голів. Тобто за рік у Німеччині добувають таку чисельність диких свиней, яка відповідає загальній чисельності ратичних в Україні. Станом на 2012 р. у мисливських угіддях України зареєстровано близько 240,3 тис. голів ратичних (рис. 1).

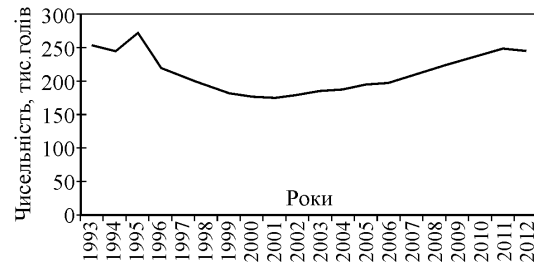

Рис. 1. Динаміка поголів'я ратичних у мисливських угіддях України

За період 1993-2012 рр. чисельність поголів'я ратичних змінювалася в межах від 175 тис. (2001 р.) до 270 тис. голів (1995 р.). Протягом 2000-2002 рр. у мисливських угіддях країни зареєстровано найменшу чисельність поголів'я ратичних. За 19-річний період (1993-2012 рр.) середньорічна чисельність становила $212,9^{±6,7}$ тис. особин, середньорічний приріст – лише $3,46^{±0,48}$ %.

У 90-х роках у Німеччині середньорічне добування оленя становило понад 50 тис. голів, сучасне – понад 65 тис. В Австрії на другому місці за кількістю впольованих особин – олень благородний. Тут щорічно добувають від 35 до 45 тис. голів. Приблизно в такій кількості німецькі мисливці добувають лань. Поширення муфлону і скельниці приурочені до гірської місцевості. У Німеччині добування їх незначне. Середньорічне добування муфлону становить приблизно 5,5 тис. голів, а скельниці – 4,5 тис. В Австрії добування скельниці в 5 разів більше, ніж у Німеччині, у Швейцарії – у 3 рази. Однією із причин значної чисельності добування звірів у середньоевропейських країнах полягає у відсутності браконьєрського полювання.

Крім ратичних, у європейських країнах активно полюють і на інші види мисливських звірів і птахів. Зокрема в Австрії добування зайця сірого становить близько 200 тис. голів, а в Німеччині – більше в 2-2,5 рази. Добування в Німеччині іншого виду з ряду зайцеподібні – кролика дикого – змінюється в істотних межах, однак залишається значним (200-450 тис. особин).

Протягом ХХ ст. чисельність мисливців збільшувалась майже у всіх країнах Європи. Так у Данії чисельність мисливців у 1922 р. становила 60 тис. осіб, у 1961 р. – 110 тис., 1976 р. – 155 тис., тобто 8 % чоловічого населення країни були мисливцями. Порівняно з 70-ми роками, на початку ХХІ ст. чисельність збільшилась незначно і становить 165 тис. осіб. Лісові землі в країні займають лише 12 % території, а сільськогосподарські – 65 %, щільність населення – 128 осіб на 1 км². Найбільшою щільністю населення характеризуються в Європі Бельгія (350 осіб на 1 км²) і Голландія (400 осіб на 1 км²). У Бельгії мисливські угіддя займають площу 2,8 млн га, з них лісових угідь – 620 тис. га. У Голландії ліси займають лише понад 7 % території країни. За площею лісів Україна посідає восьме місце в Європі. Загальна площа земель лісового фонду України становить понад 10 млн га, з яких лісовою рослинністю вкрито 9,4 млн га (табл. 2). Однак лісистість території країни становить 15,6 % і є найменшою серед країн континенту. У сусідніх країнах лісистість більша: в Румунії – 29 %, Словаччині – 40,8 %, Польщі – 28,6 %, Білорусі – 42 %.

Табл. 2. Площа лісів та лісистість країн Європи

№ з/п	Країна	Площа, тис. га			Лісистість, %
		загальна	лісів	лісів на 1 особу	
1	Фінляндія	33814	21883	4,1	64,7
2	Швеція	44996	27264	3,0	60,6
3	Італія	30134	9857	0,2	32,7
4	Німеччина	35702	10740	0,1	30,1
5	Польща	31269	8942	0,2	28,6
6	Франція	55169	15156	0,2	27,5
7	Іспанія	50596	13509	0,3	26,7
8	Норвегія	38515	8710	1,9	22,6
9	Україна	60350	9400	0,2	15,6

В Україні зареєстровано близько 560 тис. мисливців, що становить 1,2 % від загальної чисельності населення. Щорічно полюють понад 280 тис. осіб. У мисливський період 2011-2012 рр. добуто близько 13,0 тис., що становить 5,3 % від загальної чисельності поголів'я (рис. 2).

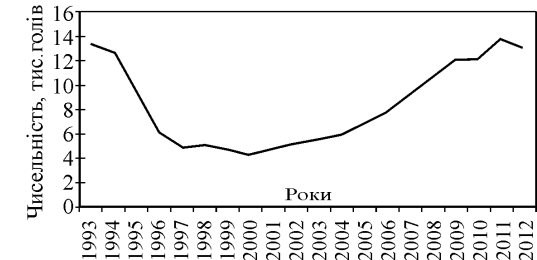

Рис. 2. Добування ратичних у мисливських угіддях України

За період 1993-2012 рр. в мисливських угіддях країни добуто 166,4 тис. голів ратичних, середньорічне добування становило лише $3,80^{±0,26}$ % загального поголів'я. Таким чином, продуктивність мисливських угідь незначна. Істотна чисельність мисливців не мають змоги полювати на ратичні види, що спонукає деяких з них до браконьєрського добування дичини. Одним із шляхів підвищення продуктивності мисливських угідь, рентабельності ведення мисливського господарства є вольєрне розведення мисливських тварин. Мисливців, які не мають змоги отримати ліцензії на добування ратичних звірів, не мають доступу до приватних угідь, можна забезпечити полюванням у значних за площею вольєрах із гарантованим добуванням звіра.

У сусідніх країнах Європи (Польща, Словаччина, Білорусь) чисельність та добування ратичних більша, ніж в Україні. Так, у Польщі щорічне добування ратичних становить 350-400 тис. голів. У мисливських угіддях країни найчастіше добувають дику свиню і козулю. На частку дикої свині припадає понад 50 % впольованих ратичних, а на козулю – близько 40 %, близько 10 % добувають оленя благородного, а частка лані та муфлону становить менше 1 % [22].

Загальна площа мисливських угідь Польщі становить близько 28,8 млн га. Сільськогосподарські угіддя покривають 68 % території країни (лісові землі – понад 28 %). Угіддя країни характеризуються сприятливими умовами для існування зайця сірого. У 60-х роках минулого століття чисельність поголів'я

зайця становило понад 3 млн голів. З 70-х років ХХ ст. зареєстровано зменшення чисельності на теренах країни. Добування зайця становить 15-20 тис. голів, що є в 7,8 разів менше, ніж добування лисиці. Однією із причин істотної чисельності лисиці полягає у застосуванні пероральної вакцинації хижака [26]. Лисиця істотно вплинула на чисельність не тільки польової дичини (заєць, сіра куріпка, фазан), але й на молодняк козулі [25, 27].

Згідно з дослідженнями польських науковців, причинами зменшення чисельності зайця, крім хижаків (лисиця, бродячі собаки і коти), є використання мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, загибель тварин унаслідок сільськогосподарських робіт (оранка, збір урожаю), хвороби (кокцидоз, бруцельоз та ін.), браконьєри [22]. Крім зайця, із польової дичини польські мисливці добувають фазана, сіру куріпку. Однак добування фазана (90-100 тис.) в 2-3 разів менше, ніж у сусідніх угіддях Німеччини, а сірої куріпки – у три рази більша, ніж у німецьких угіддях. У Польщі в 5 разів менше мисливців, ніж в Україні. Однак чисельність мисливців, як і в багатьох інших країнах Європи, збільшилась, порівняно з минулим століття. У 70-х роках ХХ ст. чисельність мисливців у Польщі становила 40 тис. осіб, на початку ХХІ ст. збільшилась у 2,7 рази і становить понад 100 тис.

Більша чисельність мисливців у Білорусі. Тут їх зареєстровано 130 тис. осіб. Мисливське господарство країни динамічно розвивається. Користувачі мисливських угідь проводять біотехнічні заходи, створюють і розвивають інфраструктуру, рідко трапляються випадки браконьєрського полювання, що зумовлює бажання зарубіжних мисливців до полювання у Білорусі. У країні щоразу більшого розвитку набуває іноземний мисливський туризм. Так у 2009 р. іноземні мисливці в угіддях Білорусі добули 10 зубрів, понад 200 лосів, 264 оленя благородного, 589 козуль і 3356 диких свиней. У Білорусі дозволено полювання на зубра, яке не перевищує 2 % від загальної чисельності поголів'я. Надходження від мисливського туризму становить понад 30 % від загальних надходжень у мисливське господарство країни. Щорічно в країну на полювання приїжджають понад 4 тис. мисливців [21].

Отже, в ХХІ ст. чисельність мисливців у Європі є істотною. З урахуванням невеликих за площею країн (Ліхтенштейн, Люксембург, Андорра та ін.) сучасна чисельність становить понад 8 млн осіб.

У країнах Європи чисельність мисливських тварин значно більша, ніж в Україні. Добування ратичних у мисливських угіддях європейських країн (Німеччина, Франція, Польща, Швеція, Австрія та ін.) є більшим за поголів'я ратичних в Україні. Причинами ефективного ведення мисливського господарства у країнах Європи є дотримання етики полювання, вольєрне розведення мисливських звірів і птахів, регуляція чисельності хижаків і відсутність браконьєрського добування дичини, науково обгрунтоване управління популяціями мисливських тварин, мисливський туризм та ін.

Література

1. Банников А. Охотничье хозяйство Финляндии / А. Банников, В. Гаврин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1968. – № 16. – С. 42-43.
2. Богатырь Л. В. Италия / Л. Богатырь // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1988. – № 3. – С. 43.

3. Бородин А. У Венгерских охотников / А. Бородин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1970. – № 7. – С. 44-45.
4. Гаврин В. Охотничье хозяйство Норвегии / В. Гаврин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1970. – № 3. – С. 42-43.
5. Данилкин А. Венгрия : наука и охотничье хозяйство / А. Данилкин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1984. – № 2. – С. 28-29.
6. Дёжжин В. Итальянский феномен / В. Дёжжин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1980. – № 4. – С. 26-27.
7. Дёжжин В.В. Охота и охотничье хозяйство мира : справ. пособ. / В.В. Дёжжин. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1983. – 358 с.
8. Дёжжин В. Охотничья продукция стран Европы / В. Дёжжин, Н. Перовская // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1970. – № 12. – С. 38-41.
9. Добрынина Н. Управление охотой в Италии / Н. Добрынина // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1989. – № 10. – С. 42-43.
10. Эрмала А. Охота в Финляндии в 2011 году / А. Эрмала // Охотведение: ежегодный научно-теорет. журнал ГНУ ВНИИОЗ им проф. Б.М. Житкова. – 2012. – № 2 (52). – С. 105-113.
11. Каплин А. Охота в Англии / А. Каплин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1956. – № 7. – С. 55-57.
12. Крючков С. Охота в Финляндии / С. Крючков // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1958. – № 9. – С. 55-57.
13. Кюнисе Карно. Охота во Франции / Карно Кюнисе // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1958. – № 2. – С. 58-60.
14. Ларсен Том. Охота в Норвегии / Том Ларсен // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1969. – № 1. – С. 42-43.
15. Проців О.Р. Серна (*Rupicapra rupicapra* Linnaeus, 1758) / О.Р. Проців, П.Б. Хосцький. – Львів, 2000. – 56 с.
16. Солдаткин Е. Охота по итальянски / Е. Солдаткин // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1991. – № 8. – С. 42-43.
17. Трофименко С. Охота в Великобритании / С. Трофименко // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1985. – № 1. – С. 42-43.
18. Федотьев Е. Охота в Венгрии / Е. Федотьев // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1961. – № 8. – С. 52-53.
19. Фокина В. Охота в Финляндии / В. Фокина // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1979. – № 1. – С. 42-43.
20. Чиркова А. Охота в Финляндии / А. Чиркова // Охота и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 1956. – № 12. – С. 51-52.
21. Шарафанович Ольга. Шанс на добычу / Ольга Шарафанович // Лесное и охотничье хозяйство : сб. науч. тр. – 2010. – № 10. – С. 38-40.
22. Dziedzic Roman. Status gatunków łownych w Polsce i krajach sąsiadujących / Roman Dziedzic, Ryszard Dzieciolowski // Międzynarodowa konferencja. Zarządzanie populacjami zwierząt dziko żyjących na terenach pogranicza (2-3 września 2010, Chelm). – Chelm, 2010. – Pp. 7-23.
23. Dziedzic R. Przyczyny spadku populacji szaraka w Polsce / R. Dziedzic, R. Kamieniarz, B. Dziedzic та in. – Lublin, 2010. – 50 p.
24. Kamieniarz Robert. Program redukcji lisa / Kamieniarz Robert // Łowiec Polski. – 2010. – № 1. – Pp. 16-22.
25. Ledwosiński Marek. Wścieklizna i lisy / Marek Ledwosiński // Łowiec Polski. – 2010. – № 8. – Pp. 8-13.
26. Ludowicz Bogdan. Lisy kontra zające / Bogdan Ludowicz // Łowiec Polski. – 2011. – № 4. – Pp. 28-29.

Хоецкий П.Б., Похалюк О.Н. Охотничье хозяйство стран Европы

Современная численность охотников в европейских странах свыше 8 млн человек. Больше всех их во Франции, Испании, Великобритании, Италии. В угодьях Европы из копытных видов в значительном количестве добывают *Capreolus capreolus*, *Cervus elaphus*, *Sus scrofa*, *Alces alces*, *Cervus dama*, *Rupicapra rupicapra* и другие виды. Причинами эффективного ведения охотничьего хозяйства в странах Европы являются соблюдение этики охоты, вольерное разведение охотничьих зверей и птиц, регуляция численности хищников и отсутствие браконьєрского добывания дичи, научно обоснованное управление популяциями охотничьих животных, охотничий туризм. В Украине зарегистри-

ровано около 560 тыс. охотников. Численность охотничьих животных в Украине существенно уступает европейским странам.

Ключевые слова: охотник, охота, охотничьи звери, вольеры, Европа, Украина.

Khoyetskyi P.B., Pokhalyuk O.M. Wildlife Management in European Countries

Current number of hunters in Europe amounts to over 8 million people. Most of them are registered in France, Spain, Great Britain, and Italy. As to ungulates in Europe's hunting areas, the hunters harvest largely animals such as *Capreolus capreolus*, *Cervus elaphus*, *Sus scrofa*, *Alces alces*, *Cervus dama*, *Rupicapra rupicapra* and other species. The effective game management in European countries is attributed to ethical hunting, captive breeding of game animals and birds, predators control, the absence of poaching game animals, science-based management of game animal populations, hunting tourism promotion and others. In Ukraine, nearly 560 thousand hunters are registered. The number of game animals in Ukrainian hunting grounds is insignificant and substantially concedes European countries.

Key words: hunter, hunting, game animals, enclosure, Europe, Ukraine.

УДК [636.08:639.1](437.6)

Ст. викл. І.І. Делеган, канд. с.-г. наук;

доц. І.В. Делеган, канд. с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У СЛОВАЧЧИНІ

Показано особливості організації ведення мисливського господарства у Словацькій Республіці. Наведено загальну характеристику мисливських угідь, динаміку чисельності й добування мисливських тварин за видами, віковою і статеву структурою, зазначено суми збитків, заподіяних мисливськими тваринами сільському і лісовому господарству, а також суми збитків у мисливському господарстві внаслідок загибелі тварин на шляхах транспорту. Словацький досвід організації охорони, відтворення і раціонального використання мисливських та інших видів дикої фауни заслуговує на особливу увагу в Україні, де є сприятливі природні умови для значного підвищення ефективності ведення мисливського господарства і збереження різноманіття тваринного світу.

Ключові слова: досвід організації ведення мисливського господарства, чисельність і добування мисливських тварин.

Словачина (офіційна назва – Словацька Республіка) розташована у Центральній Європі, загальна площа – 49 тис. км², чисельність населення – 5,4 млн осіб. Це переважно гірська країна, значна частина її території розташована в межах Західних Карпат. Рівнини переважно оброблені. Ліси займають понад 40 % території країни. Переважають широколистяні породи бук (31 %) і дуб (10 %), а з хвойних найбільше поширені ялина (29 %) і ялиця (9 %). Площа мисливських угідь країни (4,4 млн га), в 10,8 раза менша, ніж в Україні (47,3 млн га) [1, 2]. Мисливські угіддя розділені на 1859 ревірів (господарств). Пересічна площа одного ревіру становить 2401,2 га. Розміри і межі ревірів зазвичай стабільні, зафіксовані в натурі, нанесені на карти, введені у спеціальну загальнодержавну геоінформаційну систему, яка функціонує з 2008 р. і доступна для усіх громадян країни. Користувачами мисливських угідь (ревірів) є колективи товариства мисливців і рибалок – 67,5 %, юридичні та фізичні особи (здебільшого власники сільськогосподарських угідь) – 17,7 %, державні підприємства лісового господарства – 7,6 %, військово-лісове відомство – 3,7 %, громадські організації міських, сільських, церковних і приватних власників лісів –

3,5 % від загальної площі угідь. Найбільшу кількість користувачів об'єднує громадська організація мисливців і рибалок, які ведуть мисливське господарство на теренах 1332 (71,6 %) ревірів загальною площею понад 3,0 млн га. У користуванні юридичних і фізичних осіб знаходиться 359 (19,3 %) ревірів загальною площею 0,8 млн га. Державне лісове відомство, яке має 80 (4,3 %) ревірів через аукціони надає свої мисливські угіддя іншим користувачам. У подібний спосіб діють й інші власники мисливських угідь.

Упродовж мисливського сезону 2011/2012 рр. у Словащині полювало 38305 мисливців. Найбільшу кількість мисливців 32601 ос. (85,1 %) об'єднує товариство мисливців і рибалок, решта 5704 ос. – фізичні особи або члени інших організацій. Пересічно, на одного мисливця припадає близько 116 га мисливських угідь. Загальна кількість зареєстрованих мисливських собак становить 13657 ос., тобто один собака – на 3-х мисливців [2].

У структурі мисливських угідь переважають сільськогосподарські землі – 52,8 %, лісові становлять 44,8 %, водойми – 1,1 %, інші землі – 0,4 % та непридатні для проживання мисливських тварин угіддя – 0,9 % від їх загальної площі. Користування мисливськими угіддями платне. У сезон 2011/2012 рр. загальна сума орендної плати за користування мисливськими угіддями становила 1,9 млн євро, а пересічна орендна плата за один гектар мисливських угідь – 0,42 євро (від 0,24 до 0,81 євро).

Завдяки вдалій організації і належному рівню ведення мисливського господарства угіддя країни характеризуються значною чисельністю мисливської фауни. Більше цього – чисельність найцінніших у мисливському відношенні видів на кінець ХХ – початок ХХІ ст. виявляє виразну тенденцію до збільшення тоді, як в Україні навпаки – до зменшення.

Чисельність оленя лісового збільшилася від 40000 ос. у 2005 р. до 58106 ос. в 2011 р. (чисельність у 3,3 раза більша, ніж в Україні). У статевій структурі популяції переважають самиці – 40,9 %, самців – 37,6 %, а оленят – 21,5 %. Фактичний обсяг добування становить 22157 ос. (у 50-60 разів більше, ніж в Україні), що на 2783 ос. більше, порівняно з 2010 р. та на 12 % менше запланованого. Крім цього, 1534 олені загинули з різних причин, а 83 ос. – зловлені живими, з яких 42 ос. для розселення. Загалом чисельність популяції зменшилася на 23774 ос., що на 1446 ос. менше запланованого обсягу добування. У структурі впольованих звірів переважають самиці – 39,4 %, самців – 30,6 %, а оленят – 30 %. За результатами співвідношення добутих оленів, полювання спрямоване на зменшення і стабілізацію чисельності популяції. Цікаво, що 60 % оленів відстріляні в угіддях громадської організації мисливців і рибалок, а 21 % – в угіддях юридичних і фізичних осіб. За останні 10 років чисельність лані збільшилася в 2,1 раза і в 2011 р. сягнула 12831 ос., тоді як оптимальною вважається 8113 ос. У структурі популяції домінують самиці – 41,1 %, самців – 36,0 %, молодняку – 22,9 % [2, 3].

У процесі полювання в 2011/2012 рр. добуто 4984 ос. лані (в 70-80 разів більше, ніж в Україні), що становить всього 79,8 % від запланованого відстрілу. Поміж впольованих тварин було 42,6 % самиць, 26,0 % самців і 31,4 % молодих особин віком до 1 року. Упродовж останнього десятиріччя в 1,7 раза збільшила-